QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 10-son)

FILOLOGIYA

PHILOLOGY

https://doi.org/10.70728/b.series.fil.v08.i10.106

O‘UK: 82.091:81’255.2:81(575.1)

“O‘TKAN KUNLAR” ROMANIDAGI SINEKDOXANING UMUMIY KO‘RINISHLARI VA INGLIZCHA TARJIMALARDA AKS ETISH MASALALARI

Ma’rufjon Karimov,
Namangan davlat texnika universiteti
PhD dotsent
+998950402442
marufjon.karimov.87@mail.ru

Annotatsiya: Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanida qo‘llangan sinekdoxa usuli muallifning badiiy mahoratini ko‘rsatadi. Ushbu uslubiy vosita orqali yozuvchi murakkab ijtimoiy va ruhiy holatlarni qisqa, lekin ta’sirchan shaklda ifodalaydi. Tezisda sinekdoxaning funksional imkoniyatlari, uning milliy adabiy kontekstdagi o‘rni hamda tarjima jarayonidagi semantik aniqlikni saqlab qolish muammolari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: tarjimon, mashaqqat, tasvir, ifodalash, avtor, haqqoniy, so‘z, asl nusxa, muvofiq, mag‘iz, ma’no, aksincha, noaniq, mujmal, ekvivalentlik.

ОБЩИЕ ФОРМЫ СИНЕКДОХИ В РОМАНЕ «МИНУВШИЕ ДНИ» И ВОПРОСЫ ИХ ОТРАЖЕНИЯ В АНГЛИЙСКИХ ПЕРЕВОДАХ

Аннотация: Использование синекдохи в романе Абдуллы Кадыри «Минувшие дни» демонстрирует высокий уровень художественного мастерства автора. Этот приём позволяет кратко, но выразительно передать сложные социальные и психологические состояния. В работе рассматриваются функциональные возможности синекдохи, её роль в национальном литературном контексте и проблемы сохранения семантической точности при переводе.

Ключевые слова: переводчик, усилие, образ, выражение, автор, подлинный, слово, оригинальный, соответствующий, ядро, значение, противоположный, неопределенный, общий, эквивалентность.

GENERAL FORMS OF SYNECDOCHE IN THE NOVEL “DAYS GONE BY” AND ISSUES OF THEIR REPRESENTATION IN ENGLISH TRANSLATIONS

Abstract: The use of synecdoche in Abdulla Qodiriy’s novel “Days Gone By” demonstrates the author's high level of artistic skill. This stylistic device enables the concise yet expressive depiction of complex social and psychological states. The thesis examines the

functional potential of synecdoche, its role within the national literary context, and the challenges of preserving semantic precision in translation.

Key words: translator, effort, image, expression, author, authentic, word, original, corresponding, core, meaning, contrary, vague, general, equivalence.

Tarjima jarayonida asarning g‘oyasi uning uslubiy jihati bilan chambarchas tarzda bog‘liq bo‘lib, asar yozilgan davr ruhini, qahramonlar ijobiy va salbiy jihatlarini ijodiy qayta yaratish uchun tarjimon nafaqat badiiy mahorat, iste’dod va boy tajriba sohibi bo‘lishi, balki badiiy tarjima amaliyoti dalillari asosida vujudga kelgan nazariy bilimlar bilan puxta qurollangan filolog olim sifatida faoliyat ko‘rsata bilishi ham lozimdir. Asliyat va tarjima tillari badiiy-uslubiy vositalarni chuqur matniy va lisoniy tahlil qilish asosida qiyosiy o‘rganishgina san’atkorni tarjima amaliyotida uchrab turadigan qator illatlardan saqlab qolgani holda, unga asliyat lisoniy-uslubiy hodisalari vazifalarini ijodiy tiklash imkoniyatini beribgina qolmay, bularni barchasini uddalash mas’uliyatini ham yuklaydi. Sinekdoxaning umumiy ko‘rinishlari quyidagilardan iborat:

Butun o‘rnida qism ifodalanishi: Sinekdoxa-grekcha “birga anglamoq” demakdir. Qism orqali butunni yoki aksincha butun orqali qismning ifodalanishi sinekdoxa deyiladi. Masalan, tirnoq so‘zining “bola” ma’nosida bosh, tuyoq so‘zlarining “qo‘y”, “sigir” ma’nosida ishlatilishi qism orqali butunni ifodalashdir.

Asliyat matnida: “*Arzimagan sabablar bilan talaf bo‘lgan*[94]***jonlar****ni hamisha ko‘z oldingda tut!*” [1.1] Ushbu matnda sinekdoxa leksik-stilistik vositasi “talaf bo‘lgan jonlar” birikmasida qo‘llangan hamda ko‘chma ma’no ifodalagan. “Talaf bo‘lgan jonlar” birikmasi orqali aslida “qurbon bo‘lgan kishilar” nazarda tutilmoqda, ya’ni “qism” (jonlar) orqali “butun” (insonlar) ifodalanmoqda. Romanda Yusufbek xoji purviqor siymo sifatida juda ko‘p o‘rinlarda muallif tomonidan o‘rnak etilishiga guvoh bo‘lishimiz mumkin. Bunda adibning badiiy mahoratiga qoyil qolmasdan iloj yo‘q.

I.To‘xtasinov, O.Mo‘minov, A.Hamidovlar tarjimasida: *“Always remember the* ***innocent victims****!*” [1.2] (Har doim begunoh qurbonlarni yodingda tut!- K.M[95]) deb beriladi.

Kerol Yermakova tarjimasida: *“Always remember those* ***innocent who died****!”* [1.3] (Har doim begunoh o‘lganlarni yodingda tut!) (K.M) shaklida beriladi.

Mark RiZ [1.4] tarjimasida esa: *“Remember the* ***past victims*** *who have been killed for the same miserable reasons.”* (o‘tmishda o‘ldirilganlar- K.M)

Yuqoridagi tahlillardan ko’rinadiki bunda o‘zbek hamda ingliz tarjimonlari so‘zma-so‘z tarjima usulida sinekdoxani tarjimada muvaffaqqiyatli aks ettirganlar.

Asliyat matnida: *“Yo‘lak panasidan* ***mudhish bashara*** *chiqib bir-ikki qayta unga kulib qarag‘ach, yo‘qoldi...”* (O‘tkan kunlar. 2009; 186) Romandagi salbiy qahramon bo‘lmish Homid tomonidan yozilgan ushbu soxta taloq xati va uni olib kelguchi “mudhish bashara” Kumushni deyarli aqlidan ozdiradi. “Mudhish bashara” birligida ham sinekdoxa orqali

[94] talaf bo‘lmoq- qurbon bo‘lmoq, aziyat chekmoq

[95] K.M- Karimov Ma’rufjonning qisqartma shakli (keyingi tarjimalarda K.M tarzida beramiz)

ko‘chma ma’no ochib berilmoqda. Ushbu jumlada “mudhish bashara” “ko‘rinishi niyati kabi xunuk, kishida qo‘rqinch uyg‘otuvchi” ma’nolarini bildiradi. Salbiy qahramonlardan biri Jannat tasvirlangan ushbu o‘rin roman o‘quvchisi qalbida nafrat uyg‘otadi, Kumushning xatdan keyingi taqdiri esa ayanchli bo‘ladi.

T.I. tarjimasida: *“From the dark aisle of the gate the **terrible woman’s face** was seen, she laughed and disappeared…”* (T.I. 2017; 167) (dahshatli ayolning basharasi - KM)

Y.K. tarjimasida: *“The **frightening face of the hag** peered out of the **dark** alley by the gates. With a nasty laugh, she vanished.”* (Y.K. 2018; 159) (qo‘rqinchli cho‘chqabashara- K.M) tarzida beriladi.

R.M. tarjimasida esa: *“The **terrible visage** previously described peeked out from around the corner of the entryway, snickering with joy, and then disappeared.”* (R.M. 2018; 305) (dahshatli qiyofa- K.M)

Parchada keltirilgan sinekdoxa(qism orqali butun) ifoda vositasi tarjimasini ikki tarjima matnlari misolida qiyoslaymib tahlilga tortamiz:

Asliyat matnida keltirilgan “mudhish bashara” birikmasi I.To‘xtasinov tarjimasida “terrible woman’s face” (dahshatli ayol basharasi) shaklida beriladi. Bizningcha, tarjimonlar “terrible” (dahshatli) sifat aks etgan leksik birlikni “woman’s” (ayolning) so‘zidan keyin qo‘llaganlarida, birikma “woman’s terrible face” (ayolning dahshatli basharasi) tarzida muallif keltirgan birikmaga muqobil bo‘lar edi. Yoki “horrible face” (mudhish bashara) deb berilashi asliyatga aynan so‘zma-so‘z sinonimik bo‘lib, maqsadga muvofiq bo‘ladi. Bunda o‘zbek tarjimonlari tasviriy ekvivalent usulidan foydalanib, kitobxonga tushunarli bo‘lishi uchun harakat qilgan.

“Mudhish bashara” birikmasi K.Yermakova tarjimasida esa “the frightening face of the hag” (qo‘rqinchli cho‘chqabashara) tarzida beriladi. Bunda tarjimon kitobxonga tushunarli bo‘lishi uchun romandagi salbiy qahramon Jannatni “qo‘rqinchli cho‘chqabashara” deb beradi, biroq mutarjim ozgina emotsiyaga berilishi natijasida birikmani shaxsiylashtirib, mubolag‘alashtirib yuboradi. Parcha asliyatga muvofiq qayta yaratilishi uchun esa “the frightening face” (qo‘rqinchli bashara)ning o‘zi kifoya qiladi, “of the hag” (cho‘chqaning) leksik birligining keltirilishi qo‘shimcha konnatativ ma’no kasb etadi hamda asliyatga nomuvofiqlik yuzaga keladi. “Tarjima variantini tanlash ma’lum darajada tarjimonning mahorati va shaxsiy hususiyatlariga bog‘liq. Lekin tarjimaning sub’ektivligi asl nusxa tarjimasining iloji boricha to‘laroq mazmunini bera olish bilan cheklanadi. Shunday qilib, tarjima uni amalga oshiradigan tarjimon tomonidan ob’ektiv munosabatlarning sub’ektiv voqelanishidir.” [1.5] Shunga ko‘ra badiiy tarjima birmuncha mushkul vazifa hisoblanadi.

O‘zbek tarjimonlari hamda K.Yermakovadan farqli o‘laroq M.Riz “mudhish bashara” birikmasini tarjimada *terrible visage- daxshatli qiyofa* tarzida aks ettriradi. Tarjimon *previously described- ilgari tasvirlangan* deya ta’kidlaydi, chunki rostdan ham ushbu salbiy personaj tarjima matnining avvalida *a stunted and misshapen woman- pakana, rivojlanmay qolgan ayol* tarzida tanishtiriladi. Tarjimon ushbu sinonomik birikmani asliyatga muqobil aks ettirgan, zero adib Jannatni “pakana xotin” degan edi.

ADABIYOTLAR:

1. Пирс Ч.С. Принципы философии. – Санкт Петербург, 2001. – С.313
2. Моррис Ч.У. Основания теории знаков // Семиотика: хрестоматия: учеб.метод. модуль / под ред. Л.Л. Федоровой. – М., 2005. – С. 45–98.
3. Yermakova K. The Days Gone by. – England, 2018. –P. 60
4. Сафаров Ш. Прагмалингвистика. Монография. – Т., 2008. – Б. 59-241
5. Mey J.L. Pragmatics: An Introduction. 2nd ed. – Oxford: Blackwell, 2001. – P.148.
6. Reese M. Bygone Days. – The United States of America, 2018. –P. 60
7. Kim D. et al. The Role of an Interactive Book Reading Program in the Development of Second Language Pragmatic Competence // The Modern Language Journal. Vol. 86, № 3, 2002. – P. 328-332.
8. Levinson S.C. Pragmatics. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. –P. 9-236.
9. Karimov M. The etiquette and the literary description of character used in the novel “Days Gone By”//Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation; 32(3) ISSN 2651-4451. – 2022. – P. 35336-35344.
10. Tukhtasinov I. The Days Gone by. – Tashkent, 2017. –P. 61
11. Умарходжаев М. Основы фразеографии. Дис... д-ра филол. наук. – Москва, 1981. – С. 77-100
12. Karimov M. Specific Features of English literature translations// 6th International Multidisciplinary Scientific Conference on Innovative Technology. – San Francisco, USA, 2021. –P. 12